

Datum: 9 juni 2016

Onderwerp: Verslag bijeenkomst 'Humus redt het klimaat'

Bijeenkomst 'Humus redt het klimaat'

9 juni 2016, RVO Den Haag

Aanwezigen:

Adrie Veeken	Attero
Albert Moerkerken	RVO.nl
Arno Peekel	ZLTO
Graeme Sait	Nutri-Tech Solutions
Harm Smit	Ministerie van EZ
Herman Walthaus	Ministerie van I&M
Ida Smit	RVO.nl
Inge de Weerd	Nutrient Platform
Jan Klink	Ministerie van EZ
Jan Roefs	ZLTO
Jaap Stokking	Ministerie van I&M
Jan van Bergen	Ministerie van I&M
José de Ruiten	RVO.nl
Mark van Iersel	Van Iersel Compost
Martijn Root	Ministerie van EZ
Martin Wilschut	GMB BioEnergie B.V.
Pierre Parren	Soiltech
Robert Smarius	M. van den Oever
Wilbert van Zeventer	Ministerie van I&M
Wouter de Buck	Nutrient Platform

1. Aanleiding en doel bijeenkomst

Bodem, nutriënten en klimaat zijn nauw met elkaar verweven. Het verbeteren van bodemkwaliteit is een win-win situatie voor het klimaat, voedselproductie, gezondheid en waterveiligheid. De vraag is: kunnen deze vliegen in één klap worden geslagen door vanuit de Nederlandse overheid aan te sturen op verbetering van de bodemkwaliteit en de daaraan gerelateerde voordelen? De reden voor deze bijeenkomst is om hierop antwoord te krijgen, en om concrete acties te identificeren die de overheid kan nemen in relatie tot bodemkwaliteit. Een samenvatting van de bespreking is opgenomen in de onderdelen 3 en 4.

Voorafgaand aan de bespreking gaat Graeme Sait van Nutri-Tech Solutions uitgebreid in op het belang van humus en de relatie met bodemkwaliteit, klimaat en voedsel. Zie hieronder bij onderdeel 2, en de bijlage met presentatie en achtergrondartikelen.

2. Waarom meer humus in de bodem?

Klimaatverandering draait om koolstof, waar de twee belangrijkste broeikasgassen - CO₂ en CH₄ - een verschijning van zijn in de koolstofkringloop. Koolstof verdwijnt niet en het ontstaat niet spontaan, maar het beweegt zich tussen de bodem, de zee, de lucht en alles wat daartussen zit. Het probleem is alleen dat de laatste 60 jaar de verhoudingen steeds schever zijn geraakt tussen koolstof in de lucht en koolstof in de bodem en zee. Oftewel: er zit veel te veel koolstof, in de vorm van CO₂ en CH₄, in de lucht. Dit veroorzaakt het broeikaseffect.

Het is hard nodig om dit weer in balans te krijgen door het terugbrengen van koolstof in de bodem. Dit kan op verschillende manieren, waarin bodemleven en humus een centrale rol spelen. Een biologisch divers bodemleven draagt namelijk bij aan de omzetting van organisch materiaal in humus. Humus is een stabiliserende bodem-lijm die zorgt voor een bodem waarin koolstof, nutriënten en water worden vastgehouden. Hiermee vermindert niet alleen de uitstoot van CO₂, maar verbetert ook de bodem- en waterkwaliteit.

Een vermindering van maar liefst 30% van alle CO₂-emissies is mogelijk door het bouwen van humusrijke bodems. Dit betekent dat hiermee een groot deel van klimaatverandering kan worden tegengegaan. Daarnaast slaat de bodem dankzij humus nutriënten beter op. Hierdoor zijn er minder nutriënten nodig voor bemesting, wat aansluit op de mondiale schaarsteproblematiek rondom nutriënten. En omdat de bodem nutriënten beter vasthoudt vindt er ook minder uitspoeling plaats naar het water, wat ten goede komt aan de waterkwaliteit. Verder houdt de bodem met meer humus water beter vast. Dit biedt oplossingen bij extreme regenval en overstromingen. Tot slot leidt een gezonde bodem ook tot een betere opname van nutriënten door voedselgewassen en tot een lagere ziektedruk, wat voor sterke en gezonde planten zorgt. Hierdoor zullen voedingsstoffen ook voor de mens beter beschikbaar zijn en verminderen we de afhankelijkheid van chemische gewasbescherming. Kortom, een gezonde bodem is direct van invloed op klimaatverandering, nutriëntenschaarste, waterkwaliteit en -kwantiteit en voedselzekerheid.

Om klimaatverandering samen met de andere genoemde problemen effectief en integraal aan te pakken dient er binnen Nederland een transitie plaats te vinden naar duurzaam bodemgebruik waarin de markt voor producten die bijdragen aan gezonde bodems een centrale plek inneemt.

3. De Nederlandse situatie: belemmeringen

Normen voor fosfaat en stikstof

Organische stof is nauw verbonden met de toepassing van nutriënten, die in Nederland veelal worden toegepast in de vorm van dierlijke mest. Aangezien (het overschot van) dierlijke mest o.a. problemen geeft voor het milieu zijn er normen opgesteld voor het gebruik van fosfaat en stikstof in de landbouw. De toepassing van organische stof wordt daarom vaak gelimiteerd door de bemestingsnormen voor fosfaat en stikstof. Compost en bodemverbeteraars, die veelal weinig fosfaat en veel stikstof en organische stof bevatten, kunnen op dit moment dus niet worden gebruikt boven de fosfaatgrens. Echter, deze producten bevorderen vaak significant de bodemvruchtbaarheid en hebben een positief effect op o.a. het klimaat.

Eigendom van landbouwgronden

Een andere belemmering is het verdeelde eigenaarschap van landbouwgronden in Nederland. Akkerbouwers zijn vaak niet eigenaar van het land dat ze bewerken, waardoor een lange termijn strategie m.b.t. bodemkwaliteit ontbreekt. Om bodemkwaliteit te verbeteren dient er dus niet alleen naar de akkerbouwer te worden gekeken, maar ook naar de landeigenaar. Een goede samenwerking tussen beide is dan ook cruciaal.

Afname van organische stof

Ook al is er op nationaal niveau geen prangend tekort aan organische stof - zeker niet in vergelijking tot sterk verarmde bodems in droge gebieden elders ter wereld - ook in Nederland kan en moet er meer organische stof worden teruggebracht in de bodem. Los van de positieve effecten voor o.a. het klimaat heeft het zuiden van Nederland momenteel al te maken met een afname van organisch materiaal in de bodem. De effecten hiervan zijn al te zien door het feit dat de opbrengsten van boeren naar beneden gaan.

Concurrentie met (negatieve) markt voor dierlijke mest

Zoals boven genoemd zijn er beperkingen gesteld aan de toegestane hoeveelheid fosfaat en stikstof die mogen worden toegepast op Nederlandse landbouwgronden. Deze beperkte ruimte wordt grotendeels ingevuld door dierlijke mest, maar er is meer dierlijke mest dan kan worden afgezet in de akkerbouw. Hierdoor is het systeem ontstaan dat akkerbouwers worden betaald voor de toepassing van dierlijke mest - en hier feitelijk geld mee verdienen. Veehouders betalen dus voor de afzet van hun mest. Deze negatieve markt voor dierlijke mest is van grote invloed op de markt voor hoogwaardige meststoffen zoals compost en bodemverbeteraars. Compost en bodemverbeteraars moeten namelijk concurreren met dierlijke mest, waarvoor de akkerbouwer geld toe krijgt.

Korte termijn versus lange termijn

Akkerbouwers zijn vaak geneigd te kiezen voor meststoffen waarmee ze maximaal kunnen bemesten en die zorgen voor een directe toename van de gewasproductie. De meststoffen moeten zo min mogelijk kosten of zelfs geld opleveren (zie boven). Voor het verkrijgen van een goede bodemkwaliteit zijn echter maatregelen en investeringen nodig gedurende een periode van minstens drie jaar. Voor een akkerbouwer is twee jaar al te lang.

4. De Nederlandse situatie: kansen

Om meer (hoogwaardige) organische stof in de Nederlandse bodem te krijgen moet er worden nagedacht over maatregelen die het gebruik van bemestingsproducten met een positieve werking op de bodem stimuleren. Kort gezegd moet er meer ruimte worden gecreëerd voor deze producten. Om deze ruimte te creëren zijn de volgende suggesties aangedragen:

- Kwalificeer en kwantificeer de mogelijkheden voor toepassing van hoogwaardige organische stof uit organische (rest)stromen
- Sluit als Nederland actief aan bij het [4 per 1000 initiatief](#) dat is opgericht tijdens de klimaat onderhandelingen in Parijs december vorig jaar
- Besteed als Nederlandse overheid aandacht aan het toevoegen van economische waarde aan organische stof in het systeem/model waarop het huidige beleid is gestoeld
- Integreer meetinstrumenten voor bodemgezondheid (zoals de *soil health tool*) op beleidsniveau
- Gebruik waterkwaliteit en watermanagement als *driver* voor het stimuleren van meststoffen die de bodemkwaliteit verbeteren
- Stimuleer de export van fosfaat om evenwicht te herstellen op de mestmarkt en daarmee de concurrentiepositie te verbeteren van meststoffen die de bodemkwaliteit verbeteren
- Weeg bij de toepassing van organische reststromen het gebruik af tussen gebruik voor biogas het gebruik voor compost door dit op te nemen in duurzaamheidscriteria
- Stimuleer het composteren van dierlijke mest, zeker als dit wordt gecombineerd met terugwinning van stikstof. Om dit lucratief te maken dient er vanuit de Nederlandse overheid aandacht gevraagd te worden op Europees niveau in het 6^e actieprogramma Nitraatrichtlijn om de 'dierlijke mest'-status van gerecyclede stikstofproducten af te halen zodat het kan worden ingezet om extra stikstof toe te dienen in de landbouw. Dit dient vanuit de Ministeries van I&M en EZ te worden ondersteund
- Stel regels op voor bemesting t.b.v. goede bodemkwaliteit
- Neem een uitzondering voor de fosfaatnormen in overweging voor meststoffen die de bodemkwaliteit verbeteren
- Verbeter de beeldvorming rondom compostproducten, die veelal een flets imago hebben. Een positief geluid vanuit de Nederlandse overheid kan het beeld van deze producten veranderen
- Zet een zogenaamde 'Humus Coalitie' op bestaande uit bedrijven, kennisinstellingen en overheden die gaan samenwerken om meer humus in de bodem te krijgen